

Haitallista lapsille

VIEMERÖ, Vappu. Relationship between Filmed Violence and Aggression. Reports from the Department of Psychology at Åbo Akademi, Monograph Supplement 4. Åbo 1986. 188 s. + liitteet.

Pian meillä on kahdenlaista tv-väkivaltaohjelmaa. Toisen on terveysviranomainen päättänyt lapsille haitalliseksi selvällä merkinnällä ja toista saa "tiskin alta" ilman merkintää. Molempia silti kulutetaan samalla tavalla.

Näin kävi savukkeen kohdalla heti kun "tiede" paljasti kausaalisuhteen tupakoinnin ja sen terveysriskien välillä. Nyt tupakoijaa valistetaan, että savukkeet "antavat Sinulle hiilimonoksidia". Tv-väkivalta antaa puolestaan "aggressiivisia käyttäytymismalleja".

Vappu Viemerön väitöskirja tv-väkivallan aiheuttamasta aggressiivisesta käyttäytymisestä liittyy kansainväliseen projektiin (Viemerö & Lagerspetz 1984, Huesmann & Eron 1983).

Projektin ja Viemerön lähtökohdat ovat pitkän perinteen kritiikissä. Väkivallan katsominen ja sen aiheuttamat aggressiivisen käyttäytymisen välinen korrelatiivinen ja kausaalinen suhde on osoittautunut epäselväksi ja kiistanalaiseksi.

Suurin syytös koskee tutkimuksen empiiristä luonnetta ja asetelmaa: laboratorioissa on pyritty selvittämään sanoman lyhytaikaisia vaikutuksia. Viemerö haluaa pitkäaikaisvaikutuksia sekä aggression tarkempaa määrittelyä ja mittausta (että aggressio ei olisi asenteellinen suure).

Viemerön paneeli 1978-1985 turkulaisista koululaisista tuottaakin lähes identtisen tuloksen Huesmannin ja Eronin chicagolaislasten keskuudesta kerätyn aineiston kanssa. Televisioväkivallan katselu aiheuttaa aggressiivista käyttäytymistä vielä vuosienkin kuluttua.

Kovimmat aggressiot syntyvät silloin kun lapset samastuvat television tarjoamiin sankareihin (Huesmann & Eron emt., 173-175, Viemerö emt., 172 ja Viemerö 1984, 420). Lapset siis oppivat televisiosta varsin hyvin "kaiken pahan" imitaation ja mallintamisen tai sosiaalisen oppimisen avulla.

Tämä asettaa Viemerön tutkimuksen edustaman "koulukunnan" kiintoisaan horisonttiin tv-opetuskokeilujen kanssa. Koululuokassa ei elokuvasta ja televisios- ta ole ollut nimittäin paljoakaan apua (Wood & Freeman 1929, May & Lumsdaine 1958, Pingree 1986, Dorr 1981, Mattelart 1986, O'Bryan 1980, Palmer ym. 1976).

Samaan aikaan tutkijat havaitsivat tv-väkivallan vaikutuksia mutta eivät oppimisvaikutuksia (Rowland 1983, 116-252).

Lasten katselutottumukset muotoutuivat täysin 5-6 vuoden iässä ja lapset katselivat televisiota jo 1960-luvulla n. 2 tuntia päivässä (Rubinstein 1974). Miksi he oppivat televisiosta vain väkivallan?

Kummallista on lisäksi se, että samat "aineistot ja lähestymistavat" antavat erilaisia empiirisiä havaintoja väkivallan katselun vaikutuksista eri tutkijoiden käsissä. NBC-yhtiön pitkäaikaistutkimus toistaa Huesmannin johtaman projektin asetelman, mutta päättyy paljon varovaisempiin johtopäätöksiin: vaikutukset ovat heikittäisiä, korrelaatiot matalia ja "valmiiksi" aggressiiviset lapset hakeutuvat väkivaltaohjelmien ääreen (Milavsky ym. 1983).

Samanlaisen taiston kävivät myös George Gerbner ja Paul Hirsch. Gerbner osoitti television ns. kultivaatioeffektin mutta Hirsch kumosi sen. Gerbner muutti katsomisen mittaria tarkemmaksi ja elaboroi väkivallan vaikutuksen. Wober (1978, 315-321) ei saanut kultivaatiovaikutusta esiin Englannissa, mutta sekä Potter (1986, 168-172) että Pingree ja Hawkins (1981, 103-104) todensivat osin kultivaation.

Viemerön väitöskirja osuu oikeastaan tv-väkivallan tutkimuksen murrossaumaan.

Wilbur Schrammin tutkimus 1960 (Schramm ym. 1961) osoitti selvästi, että ohjelmat ovat varsin väkivaltaisia, pienet lapset (5-8 -vuotiaat) katsovat

paljon televisiota ja näkevät paljon väkivaltaa ja sillä saattaa olla pitkäaikaisia haitallisia vaikutuksia koko kulttuuriin (emt., 137-140). Tuosta alkoi kiihkeä tutkimuksen kausi.

Koko ajan käytiin samaa kummallista kiistaa: onko väkivaltaisten ohjelmien katsominen ja aggressiivisen käyttäytymisen välillä yhteys ja onko siinä mahdollisesti vielä kausaalinen suhde.

Tämä neljännesvuosisatainen taisto ei ole päättynyt. Mutta muutos on kentällä tapahtunut. Valtava tutkimusarsenaali on pakottanut tutkijat epäilemään koko väkivaltatutkimuksen asetelmaa (Comstock ym. 1978, Wartell & Whitney 1983, Murray & Kippax 1979).

Viemerönkin käyttämä lineaarisen viestinnän eteen asettumisen asetelma (Kahma 1986) tuottaa ikään kuin pakosta aina saman kysymyksen: mitä ohjelma saa aikaan lapsen "päässä" tai "käytöksessä".

Tällainen asetelma psykologisoi liiaksi koko television katsomistoiminnan. Vaikutuksen teoriaksi tulee silloin aina jonkinlainen oppimisteoria joka vain vaihtuu aikojen mukana.

Viemerön tulokset eivät paljoa eroakaan Petersonin ja Thurstonen yhteenvedosta Payne-tutkimuksista (Peterson & Thurstone 1933, 66). Pitkäaikaisen vaikutuksen tärkein selittäjä on yhä imitaatio ja identifikaatio. Viemerön paneeliasetelma tuo tuloksiin vain tutkijoiden aikaisemmin kaipaaman varmuuden.

Yli puolessa vuosisadassa ei tilanne ole paljoa muuttunut. Nykyiset tulokset eivät ole tuottaneet "kasautuvaa vaikutuksen teoriaa". Viemerön luokittelemat katsomisen ja vaikutuksen välisen suhteen selitysmallit ovat täsmälleen samoja kuin Payne-projektissa (Shuttleworth & May 1933, 84-93). Mikä siis avuksi?

Schrammista alkanut ja 1970-luvulla kiihtynyt ja 1980-luvulla jonkinmoisen hybriksen saavuttanut tv-väkivallan vaikutusten selvittely jatkaa vanhaa klapperilaista perinnettä (Kahma 1986). Laboratoriotutkimusten kritiikkinä (ks. Abeles 1980, Carter & Strickland 1975) Viemerönkin tulokset kyllä käyvät päinsä, mutta ne eivät silti tavoita tv-katselun kokonaisuutta (Palmer 1985).

Aimée Dorr (1980) kuvaakin ongelman hauskaasti. Kun hän esiintyi televisiossa,

hänen 3-vuotias poikansa puhui tv-kuvalle ja näytteli esineitä kuten kotona leikeissä. Mutta tv-kuva ei vastannut, ja lapsi suuttui ja poistui kuvan äärestä. Tv ei kyennyt lapsen vaatimaan dialogiin. Katsomistilanne ylitti ohjelman "vaikutuksen".

Television katsomisella on erilaisia vaikutuksia eri ikäkausina (Dorr 1980, 221-222). Siksi väkivaltatutkimuksetkin yleensä tarkastelevat vaikutuksia koulun kaikilla luokilla. Mutta se ei ilmeisesti riitä.

Lasten tv-katsomisen malli muotoutuu osin jo 3-vuotiaana (Bryant & Anderson 1983). Geiger oivalsi jo 1920-luvulla, että filmin ja lapsen väliltä puuttuu aktiivinen vuorovaikutus ja silloin lapsi "altistuu tietyille antisosiaaliselle käytäytymiselle" (1923, 72-73).

Geigerin mukaan lapsi siis oppi huonoja tapoja siksi, että ei kykene kehittymään "lapsen ehdoilla" vuorovaikutuksessa filmin kanssa.

Milavsky ym. (emt., 482-487) osoittavatkin, että lasten aggressiivinen käyttäytyminen on yhteydessä paljon enemmän moniin muihin "muuttujiin" kuin väkivaltaohjelmien katsomiseen. Katsomisella on siten omat yhteiskunnalliset "syynsä".

Väkivaltaan "taipuvaiset" lapset hakeutuvat väkivallan ääreen. Tämän toteaa myös osin Viemerön samoin kuin Huesmannin ja Eronin projekti sekä erityisesti Milavsky. Mutta sen lisäksi lapsen "sosiaalinen tausta" ja "koulu- sekä ympäristöolosuhteet" vaikuttavat siihen, katsotaanko väkivaltaisia ohjelmia.

Suomi eroaa hieman tässä suhteessa toki Yhdysvalloista. Mutta silti tulee mieleen jo Payne-projektin esiin nostama "kierreteoria": jos lapsella ei ole korvaavaa tekemistä, kelpaa television katselun (Palmer 1985).

Lapsi ei ehkä käsitä kaikkea katso- maansa, mutta televisio ainakin tarjoaa mainion mahdollisuuden "mielikuvituksen lentoon". Jos ei kykene muuten pätemään, siirry tv-maailmaan.

Lapsi ei siis suoraan "kopioi" tv-kuvaa itselleen vaan antaa sille täysin toisen merkityksen (Eke 1986). Viemerönkin korostama identifikaatio saa siten toisen ulottuvuuden: ehkä se onkin lapsen keino paeta "omaa yhteiskunnallisuut-

taan", sosiaalista taustaansa ja sen tuomaa "ankaraa ja frustroivaa maailmaa".

Mutta varmasti televisio vaikuttaa lapsiin. Lapset katsovat yhä edelleen paljon televisiota, se on jossain mielessä varmasti heille "ulkaisen maailman lähde" (Singer & Singer 1986).

Tutkimuksen tulisikin lähestyä lasta erityisenä katsojana (lapsena) (Rice & Wartella 1981, 372) jolla on oma kehityslogiikkansa ja historiansa. Mutta myös välineellä tulisi lähestyä erityisenä välineenä, jolla on oma esitystapansa (televisiona) (Dorr 1986).

Tärkeämpää kuin kiistellä väkivaltaohjelmien mahdollisesta vaikutuksesta aggressiiviseen käyttäytymiseen olisi ehkä pohtia television funktiota lapsen elämässä (Salomon & Leigh 1984, 133-134) ja aikuistumisprosessissa.

Katsominen ei ole pelkkä psykologinen tapahtuma (omine psykologisine seuraamuksineen), vaan monien tekijöiden summa (Greenfield 1984, 46-51). Katsojasta on opetettava lapsille (Dorr 1986, Murray & Lonnborg 1986) koska televisio määrää ihmisten elämää "kulttuurisena voimana" (Gerbner ym., painossa) eikä vain kansallisenä tai kansainvälisenä "helvetin sontaluukkuna".

Viemerönkin käyttämä Eronin aggressioindeksi (myös Kilavsky käyttää samaa mittausta) on hyvin tulkinnanvarainen, vaikka se tavoitteleeekin mittauksen hyvää reliabilisuutta. Häiriökäyttäytyminen luokassa voidaan tietysti tulkita aggressioksi, mutta sillä on oma sosiologinenkin ulottuvuutensa.

Ehkä ei pitäisi enää kysyä, vaikuttaako väkivallan katsominen ja kuinka haitallisesti vaan: Miksi lapset (ja ihmiset yleensä) katsovat televisiota 2-8 tuntia päivässä? Mitä se tyydyttää? Mitä katsominen jo sinänsä merkitsee? Onko se sittenkään syy vai onko se (vain) seuraus? Jo 3-5 -vuotiailla on havaittu kolme eri katsomistapaa: herkeämätön tuijotus, katsomista ja puuhailua, aktiivinen peli välineen kanssa (Bryant & Zillman & Bron 1983, 222).

Viemerön työ on oman perinteensä puitteissa varsin huolellinen ja elegantti. Yhtenäinen projekti on varmasti pakottanut esityksen oivalliseen selkeyteen. Viemerön analyysi etenee kuin empiirisen tutkimuksen "oppikirjassa", siististi

ja loogisesti ja päättyy tulosten pohdintoihin.

Välissä vilahtaa tosin vaikeitakin ongelmia, jotka jäävät pahasti piiloon ja joita Viemerön käyttämä asetelma ei voi nostaa esiin.

Videon yleistymisen 1980-luvulla lisää aineiston mukaan katsomista, joka "vanhemmilla" pojilla ylittääkin yli 3 tuntiin päivässä ja samalla poikien katselu ylittää tyttöjen katselun määrän reippaasti. Mutta tulosten mukaan väkivallan katselun suora vaikutus on suurempi tyttöihin kuin poikiin.

Realistiseksi koettu väkivalta nähdään taas oikeutettuna ja sitä jäljitellään. Turtuvatko pojat väkivaltaan tyttöjä enemmän? Vai liikkuvatko tytöt fantasia-ulottuvuudella poikia enemmän jolloin väkivallan vaikutus tulisi tyttöjen mitauksissa myös selvemmin esille? Vai onko television "ulkopuolinen" todellisuus toisenlainen Suomessa kuin muualla vai onko meillä tv-väkivalta sittenkin paljon vähäisempää? Vai onko aggressiiviseksi luokiteltu käyttäytyminen muualla "suosittumpaa" ja kaveripiirissä palkitsemampaa kuin meillä? Kysymyksiä on.

Mutta ehkä meillä Suomessa television katsomiskulttuuria ei ole ihan samanlainen kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Samoin erot "taustamuuttujissa" lienevät meillä pienemmät. Mutta silti tulokset projektissa väkivallan katselun vaikutuksista ovat varsin yhteneviä. Miksi?

Tähän ei Viemerön väitöskirja tietysti pyri vastaamaan, mutta nämä kysymykset nousevat välittömästi projektista esiin (Viemerö & Lagerspetz 1984). Ehkä koko väkivaltatutkimuksen perinne on alisteinen viestinnän tutkimuksen yleisille malleille ja tuottaa sen mukaisia tuloksia.

Jos joku katsoo televisiota, saa tutkija tutkimuksessa varmasti esiin jotain vaikutuksia. Mutta mitä sitten?

Ilkka Kahma

Kirjallisuus

ABELES, R. Beyond Violence and Children. Teoksessa: WHITNEY & ABELES (ed.): Television and Social Behaviour: Beyond Violence and Children. Hillsdale, 1980.

- BRYANT, J & ANDERSON, D. (eds.). Children's Understanding of Television. Research on Attention and Comprehension. New York, 1983.
- BRYANT, J. & ZILLMAN, D. & BROWN, D. Entertainment Features in Children's Educational Television: Effects on Attention and Information Acquisition. Teoksessa BRYANT & ANDERSON 1983.
- CARTER, D. & STRICKLAND, S. TV Violence and the Child. New York, 1975.
- COMSTOCK, G. ym. Television and Human Behavior. New York, 1978.
- DORR, E. When I Was a Child I Thought as a Child. Teoksessa: WHITNEY & ABELES (ed.). Television and Social Behavior: Beyond Violence and Children. Hillsdale, 1980.
- DORR, E. Television and Affective Development and Functioning: Maybe This Decade. Journal of Broadcasting 25(1981):4, 335-345.
- DORR, E. Television and Children. A Special Medium for a Special Audience. Beverly Hills, 1986.
- EKE, R. Child's Play. Television Viewing and the Games of Early Childhood. Screen 27(1986):5, 68-72.
- GEIGER, J. The Effects of the Motion Picture on the Mind and Morals of the Young. International Journal of Ethics 34(1923), 69-83.
- GERBNER, G. ym. Living with Television: The Dynamics of the Cultivation Process. Teoksessa: BRYANT & ZILLMAN (eds.). Perspectives on Media Effects. Hillsdale, painossa.
- GREENFIELD, P. Mind and Media. The Effects of Television, Computers and Video Games. Bucks 1984.
- HUESMANN, L. & ERON, L. The Effects of Television Violence on Children. Teoksessa: HOWE, M (ed.), Learning from Television. London, 1983.
- KAHMA, I. Viestintä ja vaikutus. Tiedotustutkimus 9(1986):2, 33-48.
- MATTELART, M. Education, Television and Mass Culture: Reflections on Research into Innovations. Teoksessa: DRUMMOND, P. & PATERSON, R. (eds.). Television in Transition. London, 1985.
- MAY, M & LUMSDAINE, A. ym. Learning from Films. New Haven, 1958.
- MILAVSKY, J. ym. Television and Aggression. A Panel Study. New York, 1982.
- MURRAY, J & KIPPAX, S. From the Early Window to the Late Night Show: International Trends in the Study of Television's Impact on Children and Adults. Advances in Experimental Social Psychology 12(1979), 253-320.
- MURRAY, J. & LONNBERG, B. Violence on TV. Media Information Australia No. 39, 1986, 50-52.
- O'BRYAN, K. The Teaching Face: A Historical Perspective, teoksessa PALMER & DORR (eds.), Children and Faces of Television. New York 1980.
- PALMER, P. New Methods, New Reasons. Television and Children's Leisure Time. Media Information Australia No. 37, 1985, 55-58.
- PALMER, P ym. Sesame Street: Patterns of International Adaptation. Journal of Communication 26(1976):2, 109-123.
- PETERSON, R. & THURSTONE, L. Motion Pictures and the Social Attitudes of Children. New York 1933.
- PINGREE, S. Children's Activity and Television Comprehensibility. Communication Research 13(1986):2, 239-256.
- PINGREE, S. & HAWKINS, R. U.S. Programs on Australian Television: The Cultivation Effect. Journal of Communication 31(1981):1, 97-105.
- POTTER, J. Perceived Reality and Cultivation Hypothesis. Journal of Broadcasting & Electronic Media 30(1986):2, 159-174.
- RICE, M. & WARTELLA, E. Television as a Medium of Communication: Implications for How to Regard the Child Viewer. Journal of Broadcasting 25(1981):4, 365-372.
- ROWLAND, W. The Politics of TV Violence. Beverly Hills 1983.
- RUBINSTEIN, E. The TV Violence Report: What's Next? Journal of Communication 24(1974):1, 80-88.
- SALOMON, G. & LEIGH, T. Predispositions about Learning from Print and Television. Journal of Communication 34(1984):2, 104-118.
- SCHRAMM, ym. Television in the Lives of Our Children. Stanford 1961.
- SHUTTLEWORTH, F. & MAY, M. The Social Conduct and Attitudes of

- Movie Fans. New York 1933.
- SINGER, J. & SINGER, D. Psychologists Look at Television. Cognitive, Developmental, Personality, and Social Policy Implications. American Psychologist 1983, 826-834.
- VIEMERÖ, V. Aggressiivisuus ja filmisanakareiden käyttäytymisen moraalinen arviointi. Psykologia 19(1984):6, 420-426.
- VIEMERÖ, V. & LAGERSPETZ, K. Kotitaustan yhteys lapsen aggressiivisuuteen ja TV-väkivallan katselemiseen kuudessa eri maassa. Psykologia 19(1984):6, 414-419.
- WARTELLA, E. & WHITNEY, P. Television and Behavior. Ten Years of Scientific Progress and Implications for the Eighties, teoksessa Mass Communication Yearbook, Vol. 4, Beverly Hills 1983.
- WOBER, J. Televised Violence and Paranoid Perception: The View from Great Britain. Public Opinion Quarterly 42(1978):3, 315-321.
- WOOD, B. & FREEMAN, F. Motion Pictures in the Classroom. Boston 1929.

Vaitelias suomalainen vain pelkkä myytti ?

SALLINEN-KUPARINEN, Aino. Finnish communication reticence: perceptions and self-reported behavior. Jyväskylä, University of Jyväskylä, 1986.

Keskinäisviestinnän tutkimus sai varsin runsaasti julkista huomiota osakseen viime keväänä, kun Aino Sallinen-Kuparisen väitöskirja suomalaisten viestintä-arkuudesta tarkastettiin Jyväskylän yliopistossa. Syykin tähän runsaaseen julkiseen mielenkiintoon oli selvä: Sallinen-Kuparisen tulokset eivät vahvistaneet sitä yleistä käsitystä, että suomalaiset ovat ujompia ja viestintäarempia kuin muut, vaan ujouden ja keskinäisviestintä-

tilanteissa koetun arkuuden määrä osoittautui kansainvälisesti vertaillen alhaiseksi. Tulokset olivat siis pitkälle ristiriidassa sen kansallisen myytin kanssa, jonka mukaan suomalainen on nimenomaan vaikeneva suomalainen. Tällaista käsitystähän on ruokittu mm. sanomaja aikakauslehdissä, puhetaidon oppaisissa, sananlaskuissa jne. Tätä taustaa vasten tutkimuksen tulokset tuntuivatkin yllättäviltä.

On kuitenkin huomattava, että vaikka suomalaisten viestintäarkuus onkin yleisesti ottaen suhteellisen vähäistä, on olemassa tiettyjä tilanteita, jotka selvästi aiheuttavat suomalaisille tällaista viestintäarkuutta. Tällaisia ovat esiintymistilanteet, jotka ovat luonteeltaan virallisia, joissa vaaditaan erityistaitoja ja joissa puhuja on alttiina yleisön arvioinneille. Viestintäarkuutta aiheuttavat myös muut tilanteet, jotka muistuttavat kontekstiltään yleisöpuhetilannetta. Yleisesti ottaen viestintäarat olivat huolissaan siitä, minkälaisen vaikutelman kuulijat muodostavat heistä ja olivat taipuvaisia ennakoimaan kielteisiä seurauksia. Tältä pohjalta käy ymmärrettäväksi, miksi suomalaisten viestintäarkuuteen liittyy yleensä myös sosiaalinen ahdistuneisuus ja jännittäminen; ongelmat koetaan koko sosiaalisessa tilanteessa eikä niinkään puhumisessa sinänsä.

Sallinen-Kuparinen etsii havainnoilleen selityksiä eri puolilta. Mielenkiintoisimpia ovat hänen tarjoamansa kulttuuriset selitykset ja tulkinnat. Sallinen-Kuparinen käsittelee tässä yhteydessä erityisesti puheen roolia kulttuurissa. Eräänä lähtökohtana on, että esim. ryhmäkontekstissa suulliseen vuorovaikutukseen liittyvät keskeiset arvot koskevat vuorovaikutuksen merkitystä ryhmäkonsensuksen ja ryhmäharmonian yhtenä ylläpitäjänä. Koska viestinnän funktiot ovat tällaiset, ei ole ihmeteltävää, ettei viestintäarkuutta esiinny, vaan suomalaiset nauttivat viestinnästä tutuissa tilanteissa ja ovat halukkaita ilmaisemaan ajatuksiaan ystävilleen turvallisessa ja rentoutuneessa ilmapiirissä. Julkisen puhujan rooliin liittyy kuitenkin piirteitä, jotka tekevät tilanteesta suomalaiselle ahdistavan. Tähän rooliin liittyy nimittäin suomalaisessa puhekulttuurissa korkea status. Jos yksilö katsoo, että häneltä puuttuu tällainen status, mutta hänen